

Veel üks elu

Theodor Kallifatides

Rootsi keelest tõlkinud Anu Saluäär

Karl Otto Bonnierile

Pole midagi kallihinnalisemat kui sõber.

Aristoteles

I

Oli raske aeg. Viimane romaan oli mu täielikult välja kurnanud. Olin omadega täitsa läbi ja kaalusin igasuguse kirjutamise lõpetamist: jätan ta maha enne, kui tema jätab minu.

Niigi olin oma aja ületanud, seitsekümmend seitse juba täis. Ühel õhtul Rahvaoperis juhtusime sellest rääkima „Dagens Nyheteri” kultuuriosakonna juhataja Björn Wimaniga. Tema arvas ka, et pärast seitsmekümne viiendat eluaastat ei peaks inimesed enam kirjutama.

„Kuni seitsmekümne viieni läheb kõik hästi, aga siis juhtub nendega midagi,” ütles ta. Ta pidas silmas kirjanikke.

Kas see „miski” oligi nüüd minuga juhtunud?

Tegin veel paar poolpidust katset mõne idee kallal töötada, ilma et see oleks kuhugi välja viinud. Poole lause pealt haaras mind tüdimus, sõnad jätsid suhu vastiku maigu. Kuidas edasi minna?

Ühel sellisel päeval läksin oma kirjutamiskorteris kõigi riietega duši alla ja lasin end läbimärjaks sadada. Asja mõte oli selles, et praktikas proovida Tšehhovi nõuannet, kuidas läbikukkumisest üle saada. Just nimelt see tunne mul oli. See, et sa ei suuda kirjutada, on suur, väga suur läbikukkumine, ja tähelepanelik Anton oli öelnud, et siis tuleb teha nii, nagu teeb märg koer. Tuleb vesi kasukast välja raputada.

Nipp ei töötanud. Vastupidi. Ma vappusin külmast, ja kurbus puuris veel rohkem hinge. Ma ei olnud mitte ainult märg koer, vaid peale selle ka külmetav ekskirjanik.

Olin elanud seitsekümmend seitse aastat. Aeg kaalus rohkem kui vesi. Seda raskust ei olnud võimalik õlgadelt maha raputada. Kuidas ma saaksin jälle kirjutada?

Olin lugenud intervjuud Karin Johannissoniga, meie kõigi aegade ühe peenema esseistiga. Ta oli kõigest seitsekümmend, aga ei tahtnud enam kirjutada, ütles ta intervjuus, sest ei taha või ei suuda enam lasta ühelgi uuel kirjanduslikul projektil end alla kugistada.

Selle üle tasus järele mõelda.

Kas mina olin veel suuteline oma päevi mingi teksti ümber organiseerima? Kui töö käis, siis ma magasin ja ärkasin koos tekstiga. Minu kangelannad olid mulle lähedased ja minu kangelased, kes nende kõrval magasid, pidid taluma mu viha või põlgust, kui nad olid kas arad või julmad.

Mu kangelannad äratasid minus piiritut himu ja uudishimu. Nad käisid mu ees või mu käevangus, astusid minu poole kurja või naeratava näoga, istusid minu vastu, jalg üle põlve, või itsitasid mu selja taga.

Ma teadsin, kuidas nad riides olid, mida nad lugesid, mis neile mõnes mehes või naises meeldis, millal nad armusid ja millal nad esimest korda oma süle avasid.

Juhtus sedagi, et ma armusin mõnesse neist ja läks lahti armukadeduse möll. Ikka ja jälle intensiivsed ülekuulamised. Mida sina talle ütlesid ja mida tema sinule ütles? Kus sa olid? Kas sina nimetad seda amelemist tantsuks? Mida sa üldse mõtled? Ma helistasin sulle ja sina ei vastanud. Ja muud niisugust.

Mu naine küsis minult mõnel õhtul:

„Mida sa täna tegid?”

„Olin ühe teise naisega.”

Tema naeris mõnusalt. Aga see oli tõsi. Ma olin romaanis „Oma jahedate huultega” koos Elenaga Austraalias või kaks tuhat viissada aastat tagasi koos Timandraga Ateenas, või veel mõne teisega kusagil mujal.

Nii olid minu päevad kulgenud sellest ajast, kui ma 1969. aastal oma esimese raamatu avaldasin. Ei mingit kirjutamiskrampi, ei mingeid voolukeeriseid. Iga raamat oli sild järgmise

juurde. Peaaegu nagu armumistega. Aga nüüd oli aasta 2015 ja mu jõud kuivas kokku. Kas ma jaksan veel kord välja kutsuda selle innustuse, mis oli mind läbi kõikide aastate kandnud?

Kõige suurem hirm on alati olnud naerualuseks jääda. Kirjutada midagi nii halba, et isegi kajakad Strömmeni kohal itsitaksid. Suurem hirm oli halvasti kirjutada kui üldse mitte kirjutada. Aga kui tulemus on halb, kas ma siis ise ka seda taipan? Või seda, et ma terroriseerin oma heatahtlikku kirjastajat?

Muidugi võib ka loota kriitikutele. Mina seda teha ei saanud. Olin kirjandusringkondades mänginud „Reisi ümber maailma” liiga kaua, et seda päris tõsiselt võtta. Otsus – kas kirjutada või mitte – oli selleks liiga tähtis, et lasta kellelgi teisel seda minu eest langetada.

See oli mulle eluküsimus.

Aksel Sandemose – kes kirjutab oma eesnime ks-iga, kuna ei tahtnud oma nime keskele risti – on kirjanik, kes on võitnud nii minu südame kui ka aju. Temal oli kombeks öelda, et kui kirjanik suudab kirjutamise lõpetada, siis lõpetagu.

Sandemosel oli veel üks nõuanne. Üks tema lähemaid sõpru, kunstnik, kes oli kaotanud oma armastatud abikaasa, kurtis, et ei suuda enam maalida.

„Iga kord, kui ma molberti ees seisan, näen ma tema nägu,” ütles sõber.

„Maali siis seda nägu,” ütles Sandemose.

Minul polnud ühtegi nägu maalida, oli üksnes tuhm rahutus südames, vaikus ajus, mis oli nagu vati sisse mähitud, omamoodi kestev kassiahastus. Oleksin võinud ehk kirjutada sellest, mis-pärast ma ei suuda kirjutada, aga see tundus kohatu. Parem oli juba lõpetada.

Kas ma olin suuteline lõppu tegema? Ma polnud selles kindel. See, et sa ei suuda kirjutada, on üks asi. Otsustada, et sa lõpetad katsetamise, on teine asi. Kui ma sellest oma perekonnaga rääkisin, ajasin ma neile naeru peale. Nad tuletasid mulle meelde, et seda olen ma ütelnud pärast iga raamatut. Paar sõpra reageerisid samal moel. „Tüüpiline narkomaani käitumine,” ütles üks neist. „Iga kord mõistusele tulles otsustatakse lõpetada, et kohe varsti jälle kuritarvitusse langeda.”

Ehkki inimene mõnikord tõepoolest ei suuda kirjutada. Isegi nii andekas kirjanik nagu Göran Tunström pidi kord käsikirja pooleli jätma, sest ta ei suutnud enam ridagi kirjutada. Või nii-sugune gigantne kirjanik nagu Vilhelm Moberg, kes eelistas kunstilisele impotentsile surma.

Georges Simenon kirjutas tavaliselt pöörase tempoga. Kahesaja lehekülje pikkune romaan võttis tal aega kaks nädalat. Rutiin oli lihtne. Ta pani end tuppa luku taha, tema sekretär varustas teda toiduga ja Simenon ei tulnud enne välja, kui uus raamat oli valmis.

Ühel päeval tegi ta nii nagu harilikult. Pani end luku taha. Sekretär seisis ukse taga ja ootas tavalist kirjutusmasina klõbinat. Läks paar tundi ja toast ei kostnud midagi. Järsku avas Simenon ukse. Näost kahvatu ja kurnatud viljatust jahist esimese lause järele.

„*Ça y est,*” ütles ta.

See tähendab: kõik, lõpp.

Ta oli kirjutanud ligi nelisada raamatut, kuid ei suutnud endast enam ainsatki sõna välja pigistada. Pärast seda ei kirjutanud ta enam midagi, niikaua kui elas.

Seega polnud minu hirm sugugi irratsionaalne; mida rohkem ma kirjutasin, seda suuremaks kasvas risk, et sellele tuleb lõpp. Tõenäosus, et midagi juhtub, suureneb ju niikaua, kuni veel pole midagi juhtunud.

Edevus see ka ei olnud. Ma ei lootnudki, et terve Rootsi langeb põlvili, paludes mul jätkata. Mind ei kutsuta kirjandus-saatesse „Paabel” oma olukorda seletama. Enamik inimesi ei paneks seda ülepea tähelegi. Väga vähestele on langenud osaks õnn sellega kuulsaks saada, et nad enam ei kirjuta. Mul polnud illusioone. Aga mind hirmutas tühjus, mis minu elus pidi võimust võtma. Terve rodu päevi ja öid, mis on üksteisega nii sarnased nagu pikad koridorid heaoluriigi töölistmajades.

Ometigi ei suutnud ma kirjutada. Mispärast? Põhjuseks ei olnud haigus, eraelulised õnnetused, ühiskondlik kliima ega midagi muud. Minu kirjutamise allikas oli minus endas. Kui see allikas kuivas, oli viga minus. Kedagi teist polnud võimalik süüdistada, isegi kui ma ei olnud läbi ja lõhki oma ajaga kooskõlas. Aga sellest võisin ma kirjutada essee või aruteluraamatu. Seda ma ei tahtnud.

Purjetajad kõnelevad pärituulest. Kirjutamine on midagi samasugust. Sind tõmmatakse kaasa, jutustus valib ise oma teed ja rajad, ühest lausest teise võib juhtuda mida iganes.

Ma igatsesin nii väga selle järele. Aga kui ei, siis ei.

Läks kaks kuud. Ma sõitsin igal hommikul oma töökorterisse. Aga ei teinud seal midagi muud, kui kuulasin muusikat ja rääkisin telefoniga. Enamasti mängisin malet arvutiga, mille olin ristunud Karl Ottoks – kes on olnud mu kirjastaja rohkem kui nelikümmend aastat, minu

alaline vastasmängija. Vahel juhtus, et ma võitsin arvutit ja mu rõõmul polnud piire, mispeale läksin peegli ette kontrollima, kas on juba näha, et ma hakkam aru kaotama.